

บทที่ 5

บทสรุป

เรื่องสั้นที่ก่อกำเนิดขึ้นในประเทศไทยนั้น แม้ว่าจะรับอิทธิพลมาจากตะวันตกแต่ก็ได้รับการพัฒนาจากกระทั่งกลายเป็นรูปแบบของเรื่องสั้นที่แท้จริง แม้ว่าจะมีข้อถกเถียงกันอยู่ว่าเรื่องสั้นเรื่องใดเป็นเรื่องแรกกันแน่แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าเรื่องสั้นเรื่องแรกคือ นายจิตรนายใจสนทนากัน เรื่องสั้นดังกล่าวถือว่าเป็นเรื่องสั้นแนววิพากษ์วิจารณ์สังคม อาจกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นเรื่องแรกได้วางรากฐานแห่งการวิพากษ์วิจารณ์สังคมเอาไว้แล้ว แม้ว่าจะมีเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองผ่านยุคผ่านสมัยมานานเท่าใดก็ตาม เรื่องสั้นก็ยังคงทำหน้าที่สะท้อนสังคมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2538-2542 เป็นช่วงเวลาที่สังคมไทยได้พัฒนาจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมภายในเวลาที่รวดเร็ว และยังไม่ทันจะตั้งตัวก็ต้องหมุนตามกระแสโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์อย่างไม่หยุดยั้ง ชีวิตของคนไทยที่เคยเรียบง่าย กลับซับซ้อนมากขึ้น ค่านิยมเก่าถูกทำลาย อีกทั้งประเทศไทยยังประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ปัญหาเก่าในสังคมยังไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาใหม่ๆก็เกิดขึ้นตามมา ปัญหาต่างๆทับถมเข้าสู่สังคมไทยอย่างต่อเนื่อง นักเขียนได้ทำหน้าที่ต่อสังคมด้วยการนำเสนอปัญหาต่างๆผ่านทางเรื่องสั้น โดยเฉพาะปัญหาใหญ่ๆอย่างเช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเด็กและคนชรา ปัญหาโสเภณี ปัญหาทางด้านอาชีพการงานของคนในสังคม ปัญหาของวิถีชีวิตในเมืองหลวง ปัญหาด้านความยากจน ปัญหาความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ปัญหาในวงราชการ ปัญหาด้านการทำธุรกิจ และปัญหาเศรษฐกิจ

ด้านปัญหาครอบครัว นักเขียนได้สะท้อนให้เห็นผ่านเรื่องสั้นว่าปัญหาครอบครัวที่นำเสนอเกิดขึ้นในครอบครัวขนาดเล็กอันประกอบด้วยพ่อแม่ลูก เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอันโยงใยสร้างผลกระทบไปสู่คนในครอบครัว

จากการศึกษาพบว่าครอบครัวที่เกิดปัญหามักมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคงนักทำให้เกิดค่านิยมในการหลงใหลในวัตถุที่เกินจำเป็น อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันในครอบครัว อีกทั้งฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคงนี้เองส่งผลต่อเนื่องไปสู่การศึกษาของทั้งผู้เป็นพ่อแม่และลูก ผู้เป็นพ่อแม่ที่ขาดการศึกษาก็มักไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูก ในทางตรงข้าม ผู้มีฐานะร่ำรวยก็มักไม่พอใจที่บุตรของตนไม่ได้รับการศึกษาในสิ่งที่ตัวเองคาดหวังไว้ นอกจากนี้ ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคงมักปรากฏว่ามีปัญหาในด้านการทอดทิ้งลูกด้วยเช่นกัน

ขณะที่ผู้มีฐานะปานกลางกลับต้องประสบกับปัญหาในเรื่องบทบาทของผู้นำครอบครัวที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหาได้เกิดจากผู้ใดเป็นเพศชายและผู้ใดเป็นเพศหญิงไม่ แต่เกิดจากผู้ใดหาเงินเข้าสู่ครอบครัวได้มากกว่าเท่านั้น

ในด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาแสดงให้เห็นระบบความสัมพันธ์ในยุคสมัย ประกอบด้วยความสัมพันธ์ของคู่ชีวิตและความสัมพันธ์ของพ่อแม่ลูก ความสัมพันธ์ทั้งหมดเต็มไปด้วยความเปราะบางเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เรื่องสั้นได้นำเสนอความสัมพันธ์ของคู่ชีวิตทั้งที่แต่งงานกันและไม่ได้แต่งงานกัน ในคู่ชีวิตที่ไม่ได้แต่งงานกันนั้นความเปราะบางของความสัมพันธ์อยู่ที่ทัศนคติของฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ส่วนความสัมพันธ์ในฐานะสามีภรรยาที่มีความเปราะบางจากอำนาจของผู้นำครอบครัวและความเบื่อนายเป็นสำคัญ เรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นว่าการแต่งงานคือการเล่นเกมชนิดหนึ่งที่เดิมพันชีวิตสมรสกันด้วยอำนาจ เมื่อไม่อาจยอมรับเงื่อนไขซึ่งกันและกันก็จะนำไปสู่การหย่าร้างในที่สุด อีกทั้งความเบื่อนายในคู่ชีวิตส่งผลให้เกิดปัญหาการมีคู่ได้อีกด้วย

ความสัมพันธ์ของพ่อแม่ลูกนำเสนอผ่านสายตาของลูก ในความสัมพันธ์ระดับพ่อแม่ลูกเห็นว่าความสัมพันธ์นี้เกี่ยวข้องกับอำนาจในครอบครัว คล้ายกับความสัมพันธ์ของสามีภรรยา แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือในความสัมพันธ์ของพ่อแม่ลูกนั้นยังมีลักษณะที่คานอำนาจกันอยู่บ้างซึ่งไม่ปรากฏในความสัมพันธ์ระดับสามีภรรยา และผู้มีอำนาจดังกล่าวจะใช้อำนาจนั้นเข้าครอบงำลูก เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นว่าลูกมีความต้องการความรัก ความอบอุ่น และอิสรภาพ แต่ไม่ได้รับการตอบสนองจากพ่อแม่ และหากครอบครัวขาดพ่อหรือแม่ไปคนใดคนหนึ่ง คนที่ยังอยู่จะกลายเป็นสิ่งเลวร้ายสำหรับลูกในทุกๆด้าน เรื่องสั้นมักสะท้อนภาพให้พ่อเป็นผู้คุกคามด้วยกำลัง ส่วนแม่เป็นผู้คุกคามทางจิตใจ

ในด้านความสัมพันธ์ของครอบครัวที่แยกจากกันนั้น ระยะเวลาและวิถีชีวิตได้ส่งผลสำคัญทำให้เกิดความห่างเหินในครอบครัว และเป็นที่น่าสังเกตว่า เรื่องสั้นได้แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่ห่างเหินนั้นจะนำไปสู่การตัดความสัมพันธ์กันอย่างสิ้นเชิงในที่สุด และเมื่อนั้นความเป็นครอบครัวก็ล่มสลายลง

ด้านผลกระทบที่ลูกได้รับนั้นเกิดจากการที่พ่อแม่ไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของลูก ที่ใฝ่หาความรัก ความอบอุ่น และอิสรภาพ ส่งผลไปสู่สภาพจิตใจและพฤติกรรมของลูกเมื่อโตขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า ความสัมพันธ์ของครอบครัวได้ส่งผลไปสู่ปัญหาในอนาคตแทบทั้งสิ้น และปัญหาดังกล่าวก็ล้วนก่อเกิดขึ้นในระยะแรกภายใต้สภาพจิตใจของลูกเป็นเบื้องต้น และนำไป

สู่ปัญหาทางพฤติกรรมในภายหลัง ปัญหาใหญ่ที่สำคัญในครอบครัวจึงเกิดขึ้นจากการที่พ่อแม่ขาดการดูแลเอาใจใส่ ไม่เข้าใจ และละเลยความต้องการของลูกนั่นเอง

ด้านปัญหาเด็กและคนชรา เรื่องสัมพันธ์อันปัญหาการถูกทอดทิ้ง การอบรมสั่งสอน ความอยู่รอด สุขภาพ การเป็นส่วนเกินของสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและคนชรา

ด้านปัญหาการถูกทอดทิ้งเกิดขึ้นทั้งเด็กและคนชรา ซึ่งกระทบกระเทือนด้านความรู้สึกของเด็กและคนชราเป็นอย่างมาก ส่วนการอบรมสั่งสอนเรื่องสั้นนำเสนอว่าผู้ใหญ่มักจะอบรมสั่งสอนเด็กในมุมมองของผู้ใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงความคิดความรู้สึกของเด็ก ด้านความอยู่รอดเมื่อเด็กจำต้องรับภาระที่หนักเกินวัย ทำให้ความสดใสในวัยเด็กหายไป ชาดชีวิตชีวา เรื่องสั้นยังสะท้อนความเจ้าเล่ห์เพทุบายของเด็กที่ใช้เสน่ห์ของความเป็นเด็กหลอกล่อเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ นอกจากนี้ยังสะท้อนอาชญากรรมที่นับวันจะยิ่งคุกคามเด็กมากขึ้น ปัญหาสุขภาพพบว่าวัยชราเป็นวัยที่อ่อนแอ อมโรค มีสภาพไม่ใกล้เคียง และการเป็นส่วนเกินของสังคมที่มักเกิดขึ้นกับคนชรา สังคมไม่ตระหนักในคุณค่าจนทำให้คนชราถูกผลักไสเป็นส่วนเกินในสังคม

ด้านปัญหาโสเภณี เป็นปัญหาที่เรื่องสั้นนำเสนออยู่เสมอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาใหญ่ๆ คือ ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม สภาพจิตใจของโสเภณี และเด็กที่เกิดจากโสเภณี

ด้านปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของสังคม แสดงให้เห็นถึงการแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณี มนุษย์ถูกตีค่าเป็นเงิน และกิจกรรมทางเพศเป็นความบันเทิงชนิดหนึ่ง อีกทั้งสำนึกของความเป็นแม่เลือนหายไป

ปัญหาด้านสภาพจิตใจของโสเภณีคือความรู้สึกว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของตัวเองลดลง ร่างกายถูกใช้เป็นเครื่องระบายให้กับผู้ชายที่สามารถซื้อหาเอาได้เหมือนสินค้า รวมถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่ขัดแย้งกันในตัวเองตลอดเวลา

ปัญหาเด็กที่เกิดจากโสเภณีเพราะการไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ และเด็กที่เกิดจากโสเภณีไม่ได้รับการศึกษาทำให้เกิดปัญหาในอนาคต โสเภณีเองบางครั้งต้องประสบปัญหาการตั้งครภมิไม่พึงประสงค์และต้องทำแท้งในที่สุด

ปัญหาทางด้านอาชีพการงานของคนในสังคม ถูกหยิบยกมานำเสนอในเรื่องสั้นเช่นกัน อาชีพของคนในสังคมนั้นเปรียบเสมือนฟันเฟืองที่ช่วยขับเคลื่อนสังคมให้ไปสู่วิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาชีพแต่ละอาชีพล้วนสร้างผลกระทบใดๆต่อสังคม ในทางตรงข้าม สังคมก็สามารถสร้างผลกระทบให้เกิดต่ออาชีพนั้นได้ด้วยเช่นกัน สุดท้ายแล้วผลกระทบดังกล่าวนำมาซึ่งปัญหาสังคมหรือไม่เพียงใดเท่านั้น เรื่องสั้นได้นำเสนอให้เห็นถึงปัญหาของอาชีพที่มีผลต่อสังคม และในทางตรงกันข้ามปัญหาสังคมอันส่งผลไปสู่อาชีพ

อาชีพขาวนาเป็นอาชีพที่ถูกสภาวะสังคมบีบรัดจนทำให้เกิดความหวาดผวากลัวจะสูญเสียที่นา อาชีพกรรมกรก่อสร้าง การเอาใจเปรียบจากนายจ้างทำให้สวัสดิภาพของการทำงาน

ของคนงานก่อสร้างต้องตกอยู่ในอันตราย และไม่สามารถลงหลักปักฐานได้อย่างมั่นคง และชาวประมง ผู้ที่ทำอาชีพนี้ถูกสังคมผลักดันให้เข้ามาเป็นชาวประมงแม้ว่าสภาพความเป็นอยู่จะย่ำแย่ การทำงานที่หนักและยาวนาน อีกทั้งยังเสี่ยงต่อภัยอันตรายของทะเล แต่ชาวประมงก็ต้องทำเพื่อหวังผลจากเม็ดเงินก้อนโตที่จะได้ในวันข้างหน้า อาชีพนายแพทย์ที่ตราครุฑทำงานหนักและมีความรับผิดชอบต่อชีวิตคนสูง ทำให้เกิดความหงุดหงิดและเบื่อหน่ายอันอาจจะนำผลร้ายมาสู่ตัวคนไข้ได้ อาชีพครูที่ผู้เขียนนำเสนอว่าครูเองก็ท้อแท้เมื่อพบว่าสิ่งที่สอนลูกศิษย์ไปไม่ได้รับการตอบสนองอย่างที่ควรจะเป็น

ผลกระทบของสังคมที่มีต่ออาชีพนั้น เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาแสดงให้เห็นว่า อาชีพหมอ ครู กรรมกรก่อสร้าง ชาวนา และชาวประมงเป็นอาชีพที่ถูกผลกระทบจากสังคมสำหรับอาชีพหมอนั้นผลกระทบจากการต้องทำงานตราครุฑและไม่ค่อยได้พักผ่อนเนื่องจากภาระหน้าที่ที่สังคมมอบให้ เรื่องสั้นสะท้อนสภาพจิตใจของหมอส่งผลไปสู่จรรยาบรรณในการทำงาน อาชีพครูที่ถูกนำเสนอในเรื่องสั้น การขาดความกระตือรือร้นของนักเรียน การยอมแพ้ต่ออุปสรรคโดยง่ายของนักเรียน ทำให้กำลังใจของครูค่อยๆเหือดแห้งไป ในที่สุดครูเองก็เหนื่อยหน่ายที่จะสอนต่อไป ขณะที่อาชีพ ชาวนา เป็นอาชีพที่กำลังจะสูญสลายเพราะชาวนาไม่ยอมให้ลูกหลานทำงาน อีกทั้งสภาพของการทำงานก็เหน็ดเหนื่อยยากแค้นทั้งยังถูกเอารัดเอาเปรียบสารพัดและต้องอยู่ด้วยความหวาดระแวง อาชีพกรรมกรก่อสร้างไม่สามารถสร้างหลักฐานให้ตัวเอง การทำงานที่ต้องตกอยู่กับความเสี่ยงอันตรายจาก อุบัติเหตุและที่ไม่ได้รับสวัสดิการอย่างเต็มที่ และอาชีพชาวประมงที่ต้องทำงานหนัก ทั้งยังอันตรายจนอาจเสียชีวิตได้

เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาสะท้อนอาชีพนักดนตรีสามารถสร้างผลกระทบให้เกิดแก่สังคมจากผลงานการสร้างสรรค์ นักดนตรีจึงจำเป็นต้องจริงจังในผลงานของตัวเอง มุ่งมั่นในการค้นหาความจริงของปัญหามาตีแผ่เพื่อให้สังคมรับทราบ แต่หากทำไม่ได้นักดนตรีก็เป็นเพียงแต่คนหลอกลวงปวงประชชนบนเวทีเท่านั้น

อาชีพต่างๆที่นักเขียนนำมาสะท้อนในเรื่องสั้นเกิดผลกระทบซึ่งกันและกันระหว่างผู้มีอาชีพกับสังคมอันนำไปสู่ความเลวร้ายของร่างกายและจิตใจของผู้ประกอบอาชีพนั้นๆและยังนำไปสู่ความเลวร้ายต่อสังคมรอบข้างด้วยเช่นกัน สิ่งที่นักเขียนตีแผ่เพื่อให้สังคมเหลียวมองบางอาชีพที่กำลังถูกทอดทิ้งและแถมบางประการที่สังคมอาจไม่รับทราบ

ในด้านปัญหาของวิถีชีวิตในเมืองหลวงนั้น เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของเมืองหลวงที่มีแต่ความเลวร้าย เรื่องสั้นหลายเรื่องได้ระบุอย่างชัดเจนว่าหมายถึง กรุงเทพมหานคร ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากรุงเทพฯเป็นเมืองที่ไม่น่าอยู่ แต่ผู้ที่อาศัยอยู่กลับไม่สามารถย้ายออกมาจากกรุงเทพฯได้โดยง่าย กรุงเทพฯในฐานะเมืองจึงไม่ผิดกับกรงขังสัตว์ สัตว์ดังกล่าวคือคนที่ใช้ชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับกรุงเทพฯนั่นเอง ผู้อาศัยในกรุงเทพฯไม่อาจมีอิสระเสรีที่จะดำเนินชีวิตได้ตามใจปรารถนา อีกทั้ง

ยังไม่อาจถอนตัวออกจากเมืองได้อย่างสิ้นเชิง อิศระเสรีของชีวิตในกรุงเทพฯ ถูกตรึงเอาไว้ด้วยกลไกมากมาย ในสภาพทรนทรายไม่ผิดกับนครที่มีแต่ความเลวร้ายในทุกด้าน ทั้งทางด้านอากาศเป็นพิษ พฤติกรรมของคนทั้งบนท้องถนนและบนรถโดยสารประจำทาง การบริการสาธารณสุขูปโภคที่ไม่แน่นอน รวมถึงความบันเทิงที่มีแต่เรื่องไร้สาระ กรุงเทพฯ จึงมีลักษณะของนครบนดิน ขณะเดียวกันเมืองมีอำนาจบางอย่างที่ครอบงำวิถีชีวิตของผู้คน อำนาจที่ว่าคือการมีกฎข้อบังคับอันมองไม่เห็นที่ทุกคนต้องกระทำตามโดยปราศจากเงื่อนไข ไม่มีใครมีอภิสิทธิ์เหนือใคร ข้อบังคับนี้ ทินกรหุตางกูร ผู้เขียน เพลงแมลง เรียกว่า "วิถีคนเมือง" โดยกล่าวว่าผู้ที่ลุกขึ้นต่อกรกับอำนาจของเมืองจะต้องพ่ายแพ้

ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองต้องดำเนินวิถีชีวิตป้องกันตัวเองจากปัญหาที่จะตามมามากขึ้นโดยไม่จำเป็น ด้วยการใช้ชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ไม่พึ่งพากันและไม่พยายามรู้จักกัน เพื่อสร้างเกราะป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง และต้องเห็นแก่ตัวเองเพื่อความอยู่รอด ด้วยค่าครองชีพที่สูงทำให้ผู้อยู่อาศัยในเมืองต้องอยู่อย่างหวาดระแวงโดยตกอยู่ใต้อำนาจของเงิน รวมทั้งวิถีทางแห่งเมืองคือความรีบเร่ง ความสุขจึงตกหล่นอยู่ข้างทาง คนในเมืองไม่สามารถแสวงหาความสุขจากการใช้ชีวิตเช่นนี้ได้เลย

วิถีชีวิตในเมืองที่ถูกสะท้อนในเรื่องสั้นจึงเป็นวิถีชีวิตแห่งความทรมานในกรุงขังของเมืองและไม่อาจถอนตัวออกมาได้

ปัญหาความยากจน เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปัญหาด้านการขาดแคลนปัจจัยในการดำเนินชีวิต คุณค่าของความเป็นมนุษย์ และการหาทางออกของคนจน

ในส่วนปัญหาด้านการขาดแคลนปัจจัยในการดำเนินชีวิตนั้น เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นว่าความจนมักมีสภาพที่อึดอัดขัดสนผลักดันให้ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต สิ่งที่คนจนขาดแคลนและถูกนำเสนอในเรื่องสั้นคือ อาหาร ที่อยู่อาศัย และ เงิน และการขาดแคลนปัจจัยดังกล่าวไม่ได้รับการเหลียวแลและเห็นอกเห็นใจจากสังคม คนจนกลายเป็นคนโง่ในสายตาของสังคม ความจนเป็นเรื่องขำขันของคนฐานะดีกว่า การมีลูกมากเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนจนยิ่งขาดปัจจัยในการดำเนินชีวิต เมื่อความยากจนทำให้ขาดปัจจัยแล้วพอในชนบทจึงส่งลูกเข้ากรุงเทพฯ เพื่อหาปัจจัยกลับมาจนเจ็อครอบครัว

ด้านคุณค่าของความเป็นมนุษย์นั้น ความจนทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ตกต่ำลงในสายตาของสังคม ในเรื่องสั้นนั้น สภาพชีวิตความเป็นอยู่และคุณค่าของความเป็นคนมีค่าน้อยกว่าสุนัขตัวหนึ่ง

ด้านปัญหาการหาทางออกของคนจนนั้น เรื่องสั้นได้นำเสนอให้เห็นว่าคนจนไม่มีทางเลือกมากนัก เมื่อหนทางในการดำเนินชีวิตของคนจนมาถึงทางตัน คนจนก็จำต้องกระทำการบางอย่างที่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมเพื่อใช้ชีวิตต่อไป

ปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมนั้นประกอบด้วยความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เกิดขึ้นจากฝีมือของมนุษย์ที่ตัดไม้ทำลายป่า ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนชนบททำให้เกิดความแห้งแล้ง คนในชนบทจำเป็นต้องอพยพไปทำงานในเมือง การไม่รักษาสิ่งแวดล้อมส่งผลทำให้ทัศนียภาพเปลี่ยนแปลง และทำให้เกิดมลภาวะในน้ำ

ส่วนการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเรื่องสั้นส่วนใหญ่เสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการคุกคามจากความเจริญทางวัตถุไปสู่วิถีชีวิตอย่างชนบทหรือวิถีชีวิตดั้งเดิม ทั้งยังกระทบต่อความคิดความเชื่อและความศรัทธาของผู้คนในสังคม ยังผลทำให้เกิดความล่มสลายในวิถีชีวิตท้องถิ่น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความเจริญเป็นสิ่งอันตรายแต่ยากจะปฏิเสธ โดยที่สังคมชนบทได้รับผลกระทบมากที่สุด

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมส่งผลกระทบต่อหลายด้านที่สำคัญ คือ ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน ความเจริญของเมืองที่คืบคลานเข้าสู่ชุมชนกระทบกระเทือนต่อความเชื่อและค่านิยมบางประการ อีกทั้งยังสามารถแปรผันคนในสังคมเกษตรกรรมท้องถิ่นให้เปลี่ยนชีวิตกลายเป็นลูกจ้างโรงงานได้

ผลกระทบต่อแนวคิดดั้งเดิม ก่อให้เกิดการล่มสลายทางความเชื่อเก่าแก่และชุมชนนั้นจะถูกทดแทนด้วยความเชื่อใหม่ซึ่งแม้จะมีเหตุผลกว่า แต่ไม่สามารถสอดประสานกลมกลืนไปกับความเชื่อท้องถิ่นได้

ผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าการเข้ามาของความเจริญทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมหายไปและทดแทนด้วยวิถีชีวิตใหม่ที่เจริญทางด้านวัตถุแต่แห้งแล้งทางด้านจิตใจ วิถีชีวิตแบบเก่าค่อยๆหายไปจนหมดสิ้น

ด้านผลกระทบต่ออาชีพเดิมนั้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสังคมที่เจริญกว่านำพาความหายนะต่ออาชีพดั้งเดิมของท้องถิ่น

ด้านผลกระทบต่อความรู้สึกต่อสภาพอดีตและปัจจุบัน สำหรับคนในชุมชนที่มองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สภาพอดีตเป็นสิ่งความโหยหาที่ไม่อาจหวนกลับคืน ในขณะที่สภาพในปัจจุบันกลับเป็นความเปลี่ยวเหงาและอ้างว้าง

ความเปลี่ยนแปลงนำมาซึ่งความเจริญทางด้านวัตถุ แต่เป็นสิ่งที่ไม่น่าอภิรมย์สำหรับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม แต่ท้องถิ่นก็ไม่สามารถขวางกั้นมิให้เกิดการไหลบ่าของกระแสแห่งความเจริญได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นความเจริญที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นกลับทำลายวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมในท้องถิ่นนั้นๆ โดยไม่สามารถสอดประสานกลมกลืนได้อย่างเหมาะสม

ด้านปัญหาในวงข้าราชการนั้นได้ทำการแยกปัญหาเป็นสี่ประเด็น ประเด็นแรกระบบราชการที่ถูกถ่ายทอดมาในเรื่องสั้นนั้นแสดงถึงความล่าช้าของระบบราชการและการละเลยต่อผู้มีความสามารถ ขณะเดียวกันกลับส่งเสริมคนที่คอยเอาใจผู้บังคับบัญชา ประเด็นที่สองในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับข้าราชการ เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมการต้อนรับข้าราชการชั้นสูงโดยไม่จำเป็น อันเป็นข้อสังเกตอย่างหนึ่งถึงธรรมเนียมปฏิบัติของข้าราชการระดับผู้น้อยที่ต้องรับใช้ข้าราชการระดับผู้ใหญ่ ประเด็นที่สามความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับประชาชน เรื่องสั้นแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับประชาชนที่ไม่สู้ดีนัก อันเกิดจากพฤติกรรมของข้าราชการที่ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ต่อประชาชน และการไม่เอาใจใส่ความรู้สึกของประชาชน อันมีสาเหตุมาจากตัวข้าราชการเองที่มีมุมมองว่าประชาชนอยู่ในลำดับขั้นที่ต่ำกว่า รวมทั้งความไม่เป็นธรรมในการรักษากฎหมายระหว่างข้าราชการกับข้าราชการด้วยกันและข้าราชการต่อประชาชน ประเด็นที่สี่ค่านิยมของประชาชนต่อการเป็นข้าราชการ เนื่องจากความสัมพันธ์อันมีลักษณะเป็นชั้นๆ โดยระดับชั้นล่างสุดคือประชาชนนี่เอง ที่ทำให้ประชาชนยังคงปรารถนาที่จะเป็นข้าราชการ เพราะความมั่นคงในชีวิต ความก้าวหน้าของหน้าที่การงาน ความมีศักดิ์ศรี อีกทั้งมองเห็นว่าข้าราชการมีอำนาจเหนือกว่าประชาชน ปัญหาของค่านิยมเช่นนี้เองที่ส่งผลไปสู่การฉ้อฉลในวงการข้าราชการ

เนื้อหาของเรื่องสั้นได้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับข้าราชการด้วยกันเอง และข้าราชการกับประชาชนนั้น ยังคงมีลักษณะแบบเจ้าขุนมูลนาย โดยข้าราชการคิดว่าตัวเองคือนายและประชาชนคือบ่าว ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีต้นตอมาจากระบบราชการในธรรมเนียมปฏิบัติที่ชั้นผู้น้อยต้องเอาใจชั้นผู้ใหญ่

ปัญหาทางด้านการทำธุรกิจนั้นไม่ค่อยได้พบบ่อยนักในเรื่องสั้นไทยนับแต่อดีต แต่กลับเป็นปัญหาที่มีเรื่องสั้นนำมาเสนอหลายเรื่องในช่วงเวลา พ.ศ. 2538-2542 สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อก่อน การแก่งแย่งแข่งขันในสังคมยุคโลกได้พรมแดนในปัจจุบันส่งผลสู่สังคมจนทำให้นักเขียนไม่อาจละปัญหาด้านนี้ไปได้

ในสมัยปัจจุบันธุรกิจมีการแข่งขันกันสูงขึ้น โดยคำนึงถึงเป้าหมายเดียวคือกำไร ในภาวะดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสังคมก่อให้เกิดเป็นปัญหาขึ้นดังที่ได้ถูกสะท้อนให้เห็นในเรื่องสั้น

ปัญหาที่เกิดจากการทำธุรกิจนั้นส่งผลกระทบต่อหลายด้าน การคำนึงถึงผลประโยชน์จนนำไปสู่ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ การมุ่งแสวงประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงสุขภาพของผู้บริโภคและปัญหาอาชญากรรมที่มีการลอบสังหารเพื่อกำจัดคู่แข่ง

ปัญหาการฉ้อโกงลูกค้า เกิดขึ้นเนื่องจากการมุ่งแสวงกำไรโดยละเลยความซื่อสัตย์ที่ควรมีต่อลูกค้า

ปัญหาศีลธรรมที่เสื่อมทรามลงของผู้ประกอบธุรกิจ เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงผลจากการเติบโตในธุรกิจที่เข้าครอบงำและเปลี่ยนแปลงคน อีกทั้งยังสร้างผลกระทบต่อสังคมได้อย่างง่ายดาย ธุรกิจมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง การใช้แผนการตลาดที่ซับซ้อนเพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไร ด้วยการแข่งขันที่รุนแรงทำให้สภาพทางจิตใจของผู้ประกอบธุรกิจถูกครอบงำจนมองไม่เห็นความถูกต้องดีงามที่ควรดำรงไว้ สภาวะดังกล่าวสามารถเปลี่ยนคนจากในอดีตที่เป็นคนโอบอ้อมอารีกลายเป็นคนแห่งแล้งน้ำใจได้

สุดท้ายปัญหาด้านเศรษฐกิจ เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นผลของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 ทั้งสิ้น บางแง่มุมของเรื่องสั้นนำเสนอแนวคิดที่ว่าจุดเริ่มต้นแห่งความล้มสลายทางเศรษฐกิจน่าจะเป็นเพราะการชกโยเยอยู่เบื้องหลังของประเทศมหาอำนาจ บางเรื่องโทษรัฐมนตรีใช้จ่ายฟุ่มเฟือย อย่างไรก็ตามเรื่องสั้นหลายเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงสภาพจิตใจที่หวาดหวั่นของคนในสังคมที่อนาคตขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจ

เรื่องสั้นสะท้อนภาพของผลกระทบทางเศรษฐกิจในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจทำให้คนตกงานมากมาย และคนที่ตกงานไม่มีทางเลือกในการเปลี่ยนงานมากนัก ส่วนคนที่ยังไม่ตกงานก็อยู่ในสภาพหวาดระแวง ในด้านของผู้ประกอบการร้านค้า เรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นถึงสภาพอันบีบคั้นจนต้องฆ่าตัวตายในที่สุด

จากเนื้อหาอันสะท้อนปัญหาสังคมที่หลากหลาย มาสู่กลวิธีทางวรรณศิลป์ของเรื่องสั้นที่สะท้อนสังคมเหล่านั้น อันประกอบไปด้วย การใช้สัญลักษณ์ การเสนอเรื่องด้วยฉาก การเสียดสี การเสนอเรื่องด้วยกระแสสำนึก และการจบเรื่อง

การใช้สัญลักษณ์ของเรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและความเชื่อ รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในสังคม ในด้านค่านิยม การนิยมวัตถุอันนำมาซึ่งปัญหาความไม่เข้าใจกันในครอบครัว และสะท้อนความเชื่อของท้องถิ่นที่ล้มสลายอันเป็นผลมาจากความเจริญที่รุกคืบ ด้านวิถีชีวิตของคนในสังคม การใช้สัญลักษณ์ในเรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นชีวิตครอบครัวเป็นชีวิตที่ไร้อิสระ วิถีชีวิตที่ขาดอิสรภาพในเมือง อีกทั้งยังสะท้อนภาพของการคุกคามของความเจริญที่มีต่อท้องถิ่น เรื่องสั้นมักใช้นกเป็นสัญลักษณ์ของอิสรภาพหรือความหวังของตัวละคร

การเสนอเรื่องด้วยฉาก พบว่าภาพของสังคมที่สะท้อนประกอบด้วยการสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็ก และการสะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชน ด้านการสะท้อนสภาพแวดล้อมของเด็กนั้นสะท้อนความรู้สึกของเด็กที่มีความหวาดกลัวพอโดยใช้ฉากความฝัน สะท้อนความรู้สึกของเด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือภาวะอันโหดร้ายของการทำแท้งโดยการนำเสนอผ่านฉากในจินตนาการ และสะท้อนให้เห็นถึงภัยของความรุนแรงที่คุกคามเด็กที่กำลังจะเติบโตในอนาคตโดยใช้ฉากข่าวโทรทัศน์กับสภาพชีวิตของแม่ค้าส้มตำ ส่วนการสะท้อนสภาพแวดล้อมของชุมชนนั้น สะท้อนความรู้สึกของคนในชุมชนที่ถูกกระทำจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยนำเสนอด้วยฉากสนามบิน

ความหวาดผวาของชาวนาที่จากความบีบคั้นของสถาบันต่างๆในสังคมผ่านการใช้ฉากความฝัน การตกเป็นทาสทางวัตถุของคนในชุมชนโดยฉากกระท่อมของคนจนที่มีแสงรัศมีสัญญาณโทรทัศน์ การกอบโกยทรัพยากรในชุมชนด้วยพัฒนาเพื่อป้อนให้แก่ความเจริญในแหล่งอื่นโดยใช้ฉากภูเขา และการรุกรานทางวัฒนธรรมโดยผ่านทางความเจริญที่คืบคลานเข้ามาโดยใช้ฉากเปรียบเทียบ อดีตกับปัจจุบัน

การเสียดสีนั้นสะท้อนให้เห็นปัญหาของระบบราชการ วิถีชีวิตในเมือง และการทำลายสิ่งแวดล้อม ด้านระบบราชการพบว่า เรื่องสั้นใช้กลวิธีการเขียนโดยให้รายละเอียดอย่างสมจริงในการเสียดสีระบบราชการที่ล่าช้า การผสมผสานการเล่นคำและสำนวนประชดประชันในการเสียดสีระบบราชการที่ไม่ตอบสนองต่อประชาชน และเสียดสีการยึดถือค่านิยมการรับราชการ โดยใช้กลวิธีของการเลือกใช้มุมมองอย่างเหมาะสมและการหักมุมจบ

ด้านวิถีชีวิตในเมืองพบว่า เรื่องสั้นเสียดสีวิถีชีวิตในเมืองที่เหมือนอยู่ในนรก ค่านิยมวัตถุวิถีชีวิตที่ยากลำบากของคนตกงาน เสียดสีวิถีชีวิตที่ต้องรีบเร่งในสังคม เสียดสีการใช้ชีวิตในเมืองที่มีค่าใช้จ่ายสูง และเสียดสีชีวิตคู่

ด้านวิถีชีวิตในชนบท เรื่องสั้นใช้ฉากเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ในเชิงเสียดสี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นฉากที่เกี่ยวกับถนน เพื่อสะท้อนให้เห็นผลร้ายของความเจริญที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชนบทด้านความยากจน เรื่องสั้นใช้เหตุการณ์ในเรื่องเป็นกลวิธีในการเสียดสีที่สะท้อนภาพของคนจนที่มีค่าน้อยยิ่งกว่าสุนัข และอีกทั้งยังสะท้อนการดิ้นรนในสภาวะจนตรอกของคนจน และสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนอีกด้วย ด้านการทำลายสิ่งแวดล้อมพบว่า เรื่องสั้นใช้ฉากที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของทัศนียภาพในประเทศไทยอย่างสิ้นเชิงในการเสียดสีการทำลายสิ่งแวดล้อม

การเสนอเรื่องด้วยกระแสสำนึก เรื่องที่นำเสนอให้เห็นถึงภาวะในจิตใจของตัวละครโดยเรื่องสั้นนำเสนอภาวะบีบคั้นทางจิตของลูกที่เป็นผลมาจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ และสะท้อนพฤติกรรมกรรมกรชิงดีชิงเด่นกันในสังคมเมือง

การจบเรื่อง พบว่ามีการจบ 3 ลักษณะคือ การจบหักมุม การจบแบบตัวละครได้รับความสุข และการจบแบบตัวละครได้รับความทุกข์ โดยส่วนใหญ่มีการจบเรื่องแบบตัวละครได้รับความทุกข์มากที่สุด และตัวละครได้รับความสุขน้อยที่สุด

การจบหักมุม เรื่องสั้นล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรม ความพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์ และการหลอกลวง อันเป็นการจบที่นำไปสู่ผลร้ายทั้งสิ้น

ความพ่ายแพ้ต่อสามัญสำนึกและคุณธรรมเป็นการพ่ายแพ้ของตัวละครที่มีต่อสามัญสำนึกหรือคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวเอง ส่วนความพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์เป็นการพ่ายแพ้ของตัวละคร

ที่มีต่อสถานการณ์นั้นอันนำไปสู่ผลร้ายหรือชีวิตของตัวละคร และการหลอกลวง คือการที่ตัวละคร ถูกกลุ่มคนหรือเด็กหลอกซึ่งเป็นผลมาจากความไวใจและการยึดถือในค่านิยมมากเกินไป

การจบแบบตัวละครได้รับความสุข มีน้อยมากเมื่อเทียบกับเรื่องสั้นจบหักมุมหรือเรื่องสั้นที่ จบแบบตัวละครไม่สมหวัง ซึ่งเรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครได้รับความสุข นำเสนอตัวละครสามารถที่ เอาชนะตนเองได้ สะท้อนถึงการพักผ่อนที่เพียงพอส่งผลต่อประสิทธิภาพของงานและความหวังที่ จะนำเสนอความทุกข์ยากของมวลชนต่อสังคม ขณะเดียวกันเรื่องสั้นที่จบแบบตัวละครได้รับความ สุข ยังนำเสนอตัวละครสามารถเอาชนะผู้อื่นเช่นเดียวกัน โดยตัวละครมักเป็นเด็กอันแสดงให้เห็น ถึงทัศนคติของที่ดีของผู้เขียนที่มีต่อเด็ก และสะท้อนให้เห็นว่าจินตนาการเป็นสิ่งที่ดี

การจบแบบตัวละครได้รับความทุกข์นั้น ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ของมนุษย์ ทั้งสิ้น ความพ่ายแพ้ดังกล่าวคือ ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน ความพ่ายแพ้ของ มนุษย์ต่อชะตากรรม และความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม

ความพ่ายแพ้ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์สะท้อนการเอาัดเอาเปรียบกันของคนในสังคม การ ยึดถือผลประโยชน์เหนือความสัมพันธ์ทางจิตใจ และความอยุติธรรมในสังคมที่เกิดจากการมี อำนาจที่เหนือกว่า

ความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อชะตากรรม เรื่องสั้นชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจบาง อย่างซึ่งอาจมาจากอิทธิพลของการเลี้ยงดูของครอบครัวในวัยเด็ก หรืออาจเป็นอำนาจของบางสิ่ง บางอย่างที่เกินสัมผัสรับรู้ของมนุษย์ มนุษย์จึงตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

และความพ่ายแพ้ของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นความพ่ายแพ้ภายในจิตใจ วิธีชีวิตรวมทั้งค่านิยมและการตกเป็นเป็นทาสของการพัฒนาทางวัตถุ นอกจากนี้ยังแสดงถึงความ โดดเดี่ยวของมนุษย์ในเมืองและการถูกคนในสังคมทอดทิ้ง เมื่อมนุษย์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ก็ อาศัยพึ่งพิงความเชื่ออื่นเพื่อสร้างความหวัง แต่เมื่อความเชื่อเหล่านั้นไม่ก่อให้เกิดผลใดๆมนุษย์จึง ตกอยู่ในสภาพสิ้นหวัง

จะเห็นได้ว่าเรื่องสั้นที่นำมาศึกษามักจบในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความพ่ายแพ้ของ มนุษย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อมนุษย์ในสังคมว่าเป็นผู้อ่อนแอและถูกกระทำจาก สภาพแวดล้อมในแง่ต่างๆ

กล่าวโดยสรุป เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาแสดงให้เห็นถึงปัญหาต่างๆที่มีอยู่มากมายในสังคม ซึ่งสะท้อนทัศนคติของผู้เขียนที่มองสังคมโดยรวมว่าเป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่เต็มไปด้วยปัญหา ขณะ เดียวกันกลวิธีทางวรรณศิลป์นำเสนอให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้อ่อนแอ ถูกกระทำด้วยปัญหาสังคม ต่างๆทั้งทางด้านจิตใจ วิธีชีวิตและสภาพแวดล้อม รวมทั้งอำนาจที่มองไม่เห็น สังคมในทุกวันนี้จึง เป็นสังคมไม่น่าอยู่แต่อย่างใด